

Kazakistan'da Siyasal Denge Unsuru Olarak Nursultan Nazarbayev

Arař. Gör. Serdar YILMAZ

Doktor Adayı, İstanbul Arel Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler İngilizce Bölümü

Kazakistan'daki siyasal dengenin ana belirleyicisi olarak Nursultan Nazarbayev'in rolünü inceleyecek olan bu çalışma, öncelikle Kazak usulü Başkanlık yetkilerini inceleyerek Nazarbayev'in üstlendiği denge unsurunun nasıl sağlandığını ortaya koymaya çalışacaktır. Bunun için 26 Nisan 2015 tarihinde Kazakistan'da yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin neden erken yapıldığı ve Nazarbayev'in liderliğinin sağlanan siyasal denge üzerinde nasıl bir rol oynadığı tartışılacaktır. Normalde 2016 yılında yapılması öngörülen Cumhurbaşkanlığı seçimleri Kazakistan Halklar Asamblesi'nin önerisi, Kazakistan parlamentosunun bu öneriyi kabul etmesi ve Cumhurbaşkanı Nazarbayev'in onayı ile 26 Nisan 2015 Pazar günü yapılmıştır. Peki, seçimler neden bir yıl erkene alınmıştır? Bilindiđi gibi Kazakistan dünyadaki petrolünün yüzde 2'sine sahiptir ve nitekim ülkedeki ödemeler dengesinin yüzde 60'ı petrol geliriyle sağlanmaktadır. Geçen yılın Şubat ayında Kazak para birimi Tenge'nin yüzde 18-20 devalüe edilmesi, Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi ve akabinde yaşanan ve hala devam eden Ukrayna krizinin yol açtığı bölgesel türbülans, Rus rublesindeki ciddi değer kaybı ve petrol fiyatlarındaki aşığı yönlü seyir en önemli nedenlerdendir. Rusya'nın boz ayısı ve Çin'in ejderhası arasında kalan, Amerika'nın çıkar çatışmasının odak noktası olan bir bölgede yer alan Kazakistan, hem sınırlarının güvenliğini hem de siyasi ve ekonomik bağımsızlığını koruyabilmek için istikrarlı bir dış politika gütmek zorunda kaldığı gibi istikrarlı bir iç politika da sürdürmek zorundadır. Dolayısıyla Kazakistan'daki birlik, uyum ve istikrarı güçlendirmek ve yaşanabilecek muhtemel bir ekonomik yavaşlama öncesi güven tazelemek ve riskleri göğüslemek amacıyla seçimlerin bir erken yapılmasına karar verilmiştir.

24 Nisan 1990 yılında Kazakistan'ın Cumhurbaşkanı olarak atanan ve ertesi yıl ise ülkenin seçilmiş ilk Cumhurbaşkanı olan, daha sonra sırasıyla yapılan 1995, 1999, 2005, 2011 ve 2015 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden de zaferle ayrılan Nursultan Nazarbayev, bu görevini 25 yıldır kesintisiz sürdürmektedir.¹ Nursultan Nazarbayev, 28 Aralık 1993 yılında kabul edilen anayasada "Devlet Başkanı" olarak ilan edilmiş ve 1995 anayasası ile de geniş anayasal

---

¹ Kazakistan Respublikası Prezidenti, Nursultan Abuşuli Nazarbayev, <http://www.akorda.kz/kz/category/prezident>, Eriřim Tarihi 20.06.2015

yetkilerle donatılmış güçlü bir başkanlık sistemi ülkede meşrulaştırılmıştır. 1993 anayasası ile yargıçları, savcılarını ve Anayasa Mahkemesi başkanını atama yetkilerine sahip olan Nazarbayev, 1995 anayasasının kabulünden sonra ülkede yürütmeden sorumlu tek kişi olmuştur.² Halk tarafından seçilen Başkan, hükümet üyelerini seçmekte, Başbakan'ı atayıp görevden alabilmekte, Parlamentoyu feshedebilmekte/olağanüstü toplayabilmekte, seçimlerin ve referandumun yapılmasına karar vermekte, devletin bütünlüğünü, yasama, yürütme ve yargı güçlerinin işleyişini sağlamakta ve ülkenin uluslararası anlaşmalarını imzalamakta ve yürütmektedir. Kazakistan'da Başkanın güçlü olduğu ve bütün devlet sisteminin en başında yer alacak şekilde geniş anayasal yetkilerle donatıldığı bir yapılanma vardır. Başbakan daha ziyade ekonomik ve teknik işlerden sorumludur. Başkan Parlamentodaki olağan ve erken seçimleri tayin ederek Parlamentonun açılış döneminin çağrısını yapar ve milletvekillerinin yeminini kabul eder. Kanunları imzalar, yasaların geri iadesini yapar veya bazı maddelerin tekrar görüşülmesi sağlayıp oylanması hususunda parlamentoya tekrar gönderir. Başbakanın kim olacağını seçer ve istifasını kabul eder; Başbakanın sunumu üzerine hükümetin yapısını ve üyelerini belirler veya reddeder. Hükümet yapısının içine girmeyen merkezi yürütme organları meydana getirmek, reddetmek ve yeniden oluşturma görevleri vardır. Olağanüstü konularda hükümet oturumlarında başkanlık ederek Parlamentoya yasa tasarısı sunulması hususunda hükümete görev verir. Hükümet üyelerini atadığı gibi şehirleri yöneten valileri de atar. Parlamentonun da mutabakatıyla Merkez Bankası başkanı; Senatonun da mutabakatıyla genel savcını ve ulusal güvenlik komite başkanını atar veya görevlerinden alır.³ Ülkenin milli programlarını onaylar, ülkede referandumun yapılması kararını onaylar ve meclisi fesheder.⁴

Girdiği tüm Cumhurbaşkanlığı seçimlerini kazanan Nazarbayev, yaklaşık 9 buçuk milyon seçmenin oy kullandığı 26 Nisan 2015 seçimlerinin de %97,5 oy ile galibi olmuştur. 2014 yılında Kazakistan'da yapmış olduğum 4 aylık saha çalışması sırasında da halkın Cumhurbaşkanına ne kadar saygı duyduğuna ve onu ne kadar önemsediklerine bizzat şahit oldum. Kazak halkı Başkanlarına sonuna kadar güvenmektedir. Nazarbayev ülkedeki istikrarın adıdır. Tabi burada Nazarbayev'in karakteristik özelliklerinin ve ülkeye kazandırdıklarının da çok büyük payı vardır. Ekonomik alanlarda yapılması düşünülen reformlar konusunda büyük

---

² Türk Cumhuriyetleri Anayasaları, Kazakistan, TÜRKPA Yayınları 4, Ankara, 2012. ss. 59-99.

³ Mensulu Amangaliyeva, Kazakistan'da Kamu Yönetimi Reformları (1991-2010), Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 2010. TÜRKPA, Türk Cumhuriyetleri Anayasaları, TÜRKPA Yayınları 4, Ankara 2012. ss. 59-99.

⁴ Batırhan İsayev, Kazakistan Cumhuriyeti İdari Yapı Reformlarının Temel Yönleri, Ekonomist Dergisi, No: 11, 2003, s.2.

kararlılık gösteren Nazarbayev, demokratik reformlar konusunda ise aceleci davranmamıştır ve bu durumu bağımsızlığın 10. yıl kutlamalarında şöyle izah etmiştir: “bağımsızlık sürecinde demokrasiyi kullanımının öğrenilmesi gereken bir araç olarak değil, tapınılması gereken bir put olarak görüyorduk. Kendi özelliklerimiz dikkate alınmaksızın dış devletlere özenmeye çalışılıyordu. Fakat, her ülke kendi özelliklerini dikkate alarak demokrasi yolunu izlemelidir.” Nazarbayev, uluslaşma ve devletleşme süreçlerinde ülkenin yaşadığı sorunlara çözüm bulması, etnik çatışmaları önlemesi, ekonomik refah sağlaması, uluslararası arenada tanınırlık sağlaması ve ulusal bütünlüğü pekiştirmesi açısından başarılı, gerekçeli, pragmatik ve anlayışlı bir liderdir. Hoşgörüyü hiçbir zaman elden bırakmayan, diğer etnisitelere ve dinlere mensup insanları aşağılamayan ve mezhep ayrımcılığı yapmayan bir liderdir. Nazarbayev’in yönetiminde ekonomik açıdan bir istikrar ve büyüme yakalanmış, yaşam standartlarının gelişmesiyle belli bir kesimde refah artışı sağlanmış, dış yatırımlarda ülke çekim merkezi haline gelmiş ve buna uygun yatırım kanunları belirlenmiştir. Petrol gelirlerinin artmasıyla Kazakistan’da bir orta sınıf yaratılmıştır.

Kazakistan’ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte oluşan siyasal sistem ülkenin iç ve dış siyasetini belirlerken, bu siyasetin belirlenmesindeki en büyük rolü Devlet Başkanı Nazarbayev oynamaktadır. Nazarbayev, ülkeyi yöneten yuvarlak bir masa etrafında toplanan devlet kurumlarını bir orkestra şefi gibi yönlendirirken, farklı fikirleri kendi süzgecinden geçirebilen, küresel gelişmeleri yakından takip eden, bölgesel entegrasyonlara ve iyi komşuluk ilişkilerine sıcak bakan, Kazakistan’ı layık olduğu seviyeye getirmeye kararlı ve sabırlı, güvenilir ve inandırıcı bir lider profili çizmektedir. Netice itibarıyla, ülkedeki muhalefet son seçimlerin ülkedeki demokratikleşme adımlarını ne kadar hızlandıracağını tahmin edemese de değişmesini düşündükleri meselelere yönelik alternatif projeler ve stratejiler geliştirmemişlerdir. İktidar kanadı ve Nazarbayev’i destekleyenler ise bu seçimlerin ülkenin ekonomi temelli stratejik planı olan “Nurlu yol” programının gerçekleşmesine ve uzun vadeli planların hayata geçirilmesine büyük katkı sağlayacağına inanmışlardır. Dolayısıyla 26 Nisan’da yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ülkenin kurucusu Nazarbayev’in bir kez daha güçlü biçimde seçilmesi ülkedeki siyasal denge unsurunu bir süre daha garanti altına almıştır.